

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A törvénytervezet.

A törvénytervezet 3-ik s immár végső átdolgozása elhagyta a sajtót. Mielőtt a részletes bírálatra elegendő hely és idő kínálkoznék, nem lesz felesleges futó lépésekben egy általános keretben mozgó rövid bírálatot mondani felette.

Az eredeti törvénytervezet szövegéből 20 oldalnyit elhagyott a 3-ik átdolgozás; a miből 7 oldal a fordított adókulcs indoklására esik. A fordított kulcsot elismerésre méltóan elejtette a konvent s így elesett az indoklás is. A 13 oldalnyi elhagyás jórészt az esküminták mellőzése teszi ki. Az esküminták törvényszövegben feleslegesek is; az eredeti törvénytervezetben rosszak is voltak. A többi elhagyott anyagot sem lehet legkevésbé sem sajnálni.

Az eredeti törvénytervezet kifejezéseinek pongyolaságán a 3-ik átdolgozás lényegesen segít; itt már a rövid szabatosság és jogi meghatározás nagy részben helyes formáival találkozunk.

Sajnos, hogy a törvény-anyag beosztása most is nélküli a széthelyezés ama döntő szempontjait, melyek nélkül törvény-anyagot világosan beosztani és törvénykönyvvel helyesen és könnyen kezelni nem lehet. Az alkotmányi rész az oda nem tartozó anyagokkal túl bőnek, az oda tartozók eliminálásával túl szűknek és így az egész elrendezés uralkodó jogi szempontok keresztül vitele nélkül megmaradt zür-zavarosnak.

Az államhatalom segítsége igénybevételének terjedelme szabatos körvonalozással áll előttünk, de már a módja újra csak hiányos marad, mert csak anyagi vonatkozású ügyekre szoríttatik, holott a teljesség elve az egészre nézve a meghatározás követelményét állítja fel. Ezenkívül az eredetileg megvolt ellenmondás újra csak kísért, a mikor egyfelől ki van zárva a megkeresések bírálatába való bocsátkozás, másfelől meg az

anyagi vonatkozású megkeresésekre holmi markoló rávezetések kényszere mondatik ki, miáltal az érdembe bocsátkozhatás útja a polgári hatóságok előtt megnyitattik.

Az erdélyi egyházkerületet zsinat-presbyteri formájából kiforgató s az egyházi élet intenzív legalsó rétegig lehető tevékenységét akadályozó, s az egységes jogi kapcsolat elvét sértő képviseleti rendszere, sőt annak tovább fejlesztése a végső átdolgozásba is bejutott; fennhangon igazolva, hogy az életképtelen intézmények is mily mereven megtudják ülni a megszokás és kényelem konzervativizmusát. A törvénytervezet vonatkozó részének világosságtalansága megint oda állítja az erdélyi egyházkerületet az elé a furcsa állapot felé, hogy majd vitatkozzanak újra, mi is tartozik hát rájuk a törvényből s mi nem; hogy keressük a határvonalat a classicitás nagy fogalmi pusztaságán, hol is kezdődik, hol is végződik a belügyek autonóm intézésének határa?

A 10. §-ban lényeges a haladás. A parochialis körökre való oszlás kényszere a kényelem-szeretet elől minden kibuvó ajtót elzár, a felelősség áthárításának mestereit nyílt szin elé állítja s így a lelkigondozás terén határozó üdvös lépést tesz előre. De a nagy egyházak önálló egyházközségekre való osztásának megengedésénél azt a végzetes hibát elköveti, hogy az anyagi és erkölcsi vonatkozásában is pótolhatatlanul szükséges egységet a felbontás ostromának ki teszi és oda dobja a lelkészek, vagy egyes egyházközségi részek torzalkodásának martalékul; mert meg vagyok győződve, hogy objectiv tekintetek sehol sem tudnak meggyőzően éket verni a történelmi lélektani haszon-elvi tekintetek szerint megállapodott természeteszerü egység fokozatába.

Az egyháztagság most sem nyer helyes jogi meghatározást; de a vonatkozó rész a helyes

nyilvántartás szempontjából azt a lényeges haladást tartalmazza, hogy az egyháztagsági hely változtatásának bejelentését mindkét helyen kötelezőnek mondja ki és azt el is látja terhelő sanctioval.

A társelnöki intézmény functionálása ezutánra is barátságos megegyezés palládiuma alá lesz helyezve: holott az a tekintet, hogy lelkész nélkül presbyteri gyűlést tartani nem lehet, már vindikálja a lelkész gyűlés vezetése elsőbbségét a gondnok felett. De persze ezt a Sinay Miklós-féle allűrök gyanuja és vádja nélkül nekünk lelkészeknek fessegetni nem igen lehet.

A lelkészi jellegnek és cselekvőségnek más állások viszonylatában merev megkötését tartalmazza az eredeti törvénytervezet: a 3-ik átdolgozás már lényeges haladást mutat; mert a jelleg és cselekvőség határát a tanári álláson túl „a más egyházi és iskolai szolgálat” területére tolja ki. Még ez a taxatio is felesleges; mert akárhány polgári elfoglaltatás, vagy állás, van, mely a lelkészi jelleg méltóságát nem alacsonyítja le, úgy hogy a jurisdictionalis jogkör kivételével a rendes lelkész engedélyétől függő lelkészi fungálás lehetőségét taxationál megszorítani felesleges; a felsőbb egyházi hatóság judikaturája elég biztosítéka lenne a lelkészi méltóság megőrzésének.

Mig itt tulságos az incompatibilitás szigora: addig az a maga intern vonatkozásában teljesen elejtetik: az egyes egyházi, lelkészi egy vonalú vagy fokozatos közigazgatási minőségek kumulációjának lehetősége továbbra is megmarad, rombolására az egyesnek, kárára a köznek.

Örömmel üdvözölhető a lelkészi fizetések minimumának az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának idejére tervbevelt megállapítása s a korpótlék intézményének behozata a. A végrehajtáshoz ugyan a közel jövőben igen vérszegény a remény; de mégis valahára látni fogjuk már saját törvény-könyvünk papírján is a délibábot, mig aztán egyszer a fejlődő idők hatalma üdítő vizzé tudja rögzíteni. E részben minden körvonalozott felvilágosítás dacára is meg van az a hiba, hogy a számjelzett minimum az összes stóla hegyébe helyeztetik, holott tudni való, hogy az 1898. XIV. t.-c. a temetési stólat a minimumba számítja be s csak a keresztelési és esketési stólat hagyja azonkívül.

Ha a konvent állásfoglalását az 1848. XX. t.-c. tekintetében örömmel üdvözöljük, lelkese-déssel mondhatunk dicséretet a felett, hogy az igazságot annyira sértő fordított fokozatu adókulesot még parallel indíványként sem engedi a zsinat elé. A miért sokónkat elkárhoztattak és

a lejtő vezéreként állítottak oda, így megy szép méltóságban a teljesedés felé.

Az adózási rész ama nagy hibája azonban — fájdalom — továbbra is megmarad, hogy az egyetemes egyöntetűen kötelező rendelkezés terére nem mer reá lépni.

Dr. Baltasár Desső.
lelkész.

Az új közoktatási törvény és a reform. iskolák.

(III. Törvény előtti egyenlőség.)

Törvény előtti egyenlőségről sokat beszélnek nálunk, a paragrafusok intézkednek is erről igen sok esetben, de a való életben nem válnak be mindenütt ezek az intézkedések, többször félremagyarázhatók, kibuvót engednek és kiélesedett eseteknél mindenkor elesik az ítélet garanciája, mert nincs ember, (felekezeti dolgokat érte itt) ki azokat végrehajtsa.

Az uralkodó vallásnak hatása tényleg — nem egy esetben — érvényesül s a gyengébb, kinek védelemre volna szüksége, — kritikus pillanatokban nem találja sehol ezt a védelmet. Ha látszólag történik is valami, ez csak porhintés és csak azért van, hogy kisebb baj — szép szín alatt — nagyobb bajt szüljön.

Ime, az elkeresztelési viszály megteremtette a polgári házasságot, mert a gyengébb védelmére szolgáló LIII. t.-cikk rendelkezését nem merték végrehajtani.

És azt mondhatnók, szerencsés megoldást nyert az egész viszály s tulajdonképpen a szabadelvűség diadalával végződött; de két nagy bottalással keresztül buktattak bennünket a korlátokon és az egységes magyar állameszme érvényesülésének szempontjából eltörölték a garanciális törvényt és hamis jelszó alatt becsempeszték a törvénybe a reversális fattyuhajtását.

A zárdába nem bocsátják be vallásánárainkat, szokszor a növendékeket sem eresztik ki a zárdából s így hittani oktatásban nem részesülhetnek, mert hivatkoznak autonomikus szabályzataikra; de mikor községi és némely állami iskolában a katolikus ritmusu imádkoztatás, a keresztvetés ellen felszólal a mi vallásánárunk, hát — mint „izgató,” minisztertől püspök útján dorgatóriumban részesül, mint történt ez évek előtt Nagybányán.

Tehát nekünk itt sincs autonom jogunk, ez csak akkor álibat meg, ha békesség vagyion.

Állami kath. gimnáziumokban rendes tanári fizetéssel katolikus vallásánárt alkalmaznak. Helyes. De ugyanott és ugyanakkor nem

tudunk a református növendékek hitoktattatásához hozzájutni s mikor végre ez valahogy sikerül, a mi vallástanárunknak, a reform. lelkeseknek még a 80 koronányi tiszteletdíj kifizetését is kérdésessé teszik. Így történt például Pécsen.

Számtalan példát hozhatunk fel ilyen és hasonló esetekre. És ha valaki azt gondolná, hogy efféle csak szórványosan tűnhetik fel, mint tévedés, vagy visszaélés: — az nagyon hamar ki fog ábrándulni, ha a példák nagy sorozatán végig tekint s meg fog győződni, hogy itt bizonyos rendszerrel állunk szemben, (nekem legalább meggyőződésem) mely a mi közönyösségünkön felépült s az erősebb jogán, a gyengébb rovására majd minden esetben érvényesül.

Azonban — mondja sok magasabb műveltségű és felsőbb tekinteteknek hódoló ember — ez mind csak kisebb-nagyobb felekezeti surlódás, mely számításba sem jöhet a magyar nemzeti szellem hódításának nagy utvonatán. Magyarság és magyarság érvényesülése: ez a fő, a minden, a többi elenyésző kicsiny változás.

Hát bizonyára, mi református magyarok nemcsak halljuk ezt a jelszót, de érezzük is, mit jelent, s ez a szellem vezetője közművelődési munkálkodásunknak; de azt már tagadom, hogy a felekezeti „surlódások“ mindég a mi hátrányunkra simíttatván el, jó hatással volnának a magyarság diadaláért folyó, erőfeszítő küzdelemre.

Nem is lehetnek; hiszen ez a jelszó is csak addig igaz teljesen, az ilyen szellemű törvény csak addig érvényesül, míg komoly ellentállásra nem talál.

Ime, a mult iskolai évben — úgy hiszem Alsófehérmegyében — egy községi iskolában megszüntetik a magyar nyelvi oktatást, mert a gondnokság egy része így látja ezt jónak. Hasztalan küzd ez áramlat ellen a gondnokság hazafias része, az oláh pap és társai keresztül viszik, hogy oláh legyen a tanításnyelve.

És nincs orvoslás. Tanfelügyelő, miniszter mind a nemzetiségi kívánalmak mellé állanak, tördelve mossák kezeiket, a törvény hiányosságára hivatkozván, és megengedik, hogy azon iskolagondnokságnak magyar része a legszentebb cél szolgálatában vereséget szenvedjen, kedvetlenül félrevonuljon s átadja az egykor már magyar nyelvű iskolavezetését a tulzó nacionálistáknak.

Pedig, ha oly nagyon hiányos volt volna az a törvény, hát ott a gyakorlat, hogy t. i. már egyszer magyar tannyelvű volt az iskola s ezt épségben kellett tartani. De meg ilyen ese-

tekben kell megmutatni a miniszter rendelkezési jogát.

Hát a derék Wlassits vallástanítási rendelete mivé zsugorodott össze? (Megjegyzem, hogy eleitől kezdve szerencsétlen kísérletnek tartottam azt.)

Ellene mond a balázsfalvi érsek, ellene — ki gyöngébb, ki erősebb hangon — a püspökök . . . és . . . ? a rendelet végrehajtása megfeneklik, meggyöngítik annak érvényét, újabb utasításokkal, vagy pedig helyenként visszaszivják, csendes hallgatagsággal nézve a renitenskedést, a „holdog időtől“ várva a rendelet kérvágásba való zökkenését.

Hát ugyan hol, miben érvényesül itt a magyar állam akarata? . . . Egy törvény, vagy akár — a törvény alapján kiadott — egy miniszteri rendelet vajjon alku tárgyát képezheti-e a végrehajtásnál bárkivel szemben is? . . .

Az ilyenfajta magyar kulturális küzdelemmel jutottunk el 35 esztendő alatt oda, hogy a lakosságnak négy tizede nem beszél magyarul s gyűlöltebbek vagyunk a nemzetiségek előtt, mint voltunk valaha. És az ilyen kísérletekért adogattuk oda darabonként autonomikus jogainkat, mert előttünk mindenekfelett való a haza üdve s mert csak mi magyarok vagyunk hivatva arra, hogy áldozzunk, és mindég csak áldozzunk; s most itt áll a magyar kulturális (itt népműveltséget értve) törekvés megszégyenülve, mi pedig mellette nagy mértékben levetköztetve — koldusan.

Sajátságos, hogy — bár előttünk feküdtek a tények eddig is, — azokat nem láttuk, vagy legalább észrevenni sem akartuk, hanem úgy mutatjuk a világnak, mintha álomból ébrednénk fel s a szomorú valóság meglepne minket.

Szép dolog az álmodozás, ha ezt kár nélkül tehetjük, de ne feledjük, hogy az ügyefogyottság nevetséges, az önámítás pedig közdolgokban veszedelmes és kárhuzatos. Már pedig ügyefogyottak és önámítók valánk, ha valóban csak most jutunk el nemzeti küzdelmeink üres eredményének tudatára.

Most aztán erővel és hatalommal akarjuk évtizedek, sőt évszázadok mulasztását pótolni, pedig megvan irva: „Nem erővel, nem is hatalommal, hanem az én lelkem által,“ bizonyosok lehetünk affelől, hogy — bár szent cél érdekében — mások jogain keresztül gázolva, csak kedvetlenséget teremtünk, a rakoncátlan, hazafiatlan elemeknél az ellenállást erősítjük, mert minden céltudatosnak látszó törekvése mellett is az új közokt. javaslat bizony félrendszabály, amely kritikus pillanatokban felmondandja a szolgálatot.

Ha nem talmi, hanem tizenhárom próbás, tehát szintiszta magyar tanügypolitikát akarunk érvényre emelni, akkor egyetlen út van előttünk s ez az *egyetemes állami oktatás útja*, mely egyedül a célt nézi, s minden munkájával, egész szellemével ennek szolgálatába szegődik.

Minden más foltozás csak a sikertelen kísérletezés számát szaporítja, a magyar állam tekintélyét csorbitja és még a hazafias autonomikus felekezeteknél is az elkedvetlenedést neveli.

Mert ugyan mondjuk meg nyílt egyenességgel, úgy a mint azt gondoljuk és érezzük, hogy vajjon nem fáj-e az nekünk, mikor iskoláink terhét meghagyják, de az itt-ott nyújtott segély fejében teljesen elveszik, megsemmisítik rendelkezési jogunkat? . . . Nem szökik-e arcunkba a vér, midőn tapasztaljuk, hogy hazafias szólalomokért — és eredmény nélkül — le-tördeltük és eldobáltuk iskolai alkotmányunk legbecsesebb darabjait s most nagyjaink — bizonyára igaz hazafias lelkesedésből — ismét azt hirdetik, hogy bizonyos rést még meglevő önkormányzati jogunk alapköveivel nekünk kell újra betömni? . . .

Hát ez igen szép és megható, csak annyi józan belátást, jövőre való gondoskodást csatoljunk az egészhez, hogy midőn ily lovagias-sággal, könnyedén dobáljuk a részbe az ösök által szerzett s ránk hagyott drága örökséget: akkor egyuttal dobjuk oda a terhet is egészen és rendezkedjünk be teher nélkül magunk emberségéből, a magunk házában.

Az új törvényjavaslat III. és IV. fejezete, holmi bizottsági s testületi jellegű intézkedéseken kívül nem hagy fent iskoláink körül semmi szabad rendelkezést.

Az állam egyenesen azt mondja ezekben: Te iskolafentartó, megteheted ezt is, azt is; intézkedhetel tetszésed szerint, csak azt figyeld meg, hogy én akarom-e, nem-e? mert az én akaratom s beleegyezésem nélkül a saját pénzeden is, semmit sem létesíthetsz, semmit sem akarsz.

Tehát: fizethetünk, áldozhatunk, de tulajdonképpen önrendelkezéssel nem bírunk.

A javaslat 35. §-a leszállítja a felekezeti iskola minőségét, midőn a tanító fizetését 800 koronában állapítja meg, de az állami iskolák tanítóinak fizetésminimumát már 300—400 koronával is magasabb fokozatban utalja ki, még e mellett bizonyára beszámítják majd felekezeteknél törzsfizetésbe a kántori illetményt is.

Mindenütt egységre törekszik a javaslat, és ime, mihelyt pénzáldozatról van szó, az állam képes az oly nagyon hangoztatott és erőszakolt

egységet megbontani, kettészakítani az ország egyetemes tanítótestületét és a felekezeteket, mint iskolafentartókat, kulturális működésükben másod- harmadrendű színvonalra mesterségesen lenyomni.

Ezt mi reformátusok meg nem engedhetjük.

A 40. §. f) g) h) pontjai a tanítóválasztást teljesen gyermek-játékká teszik az iskolafentartók kezében. 120 koronánál nagyobb államsegélynél csak a miniszter *jóváhagyása* mellett érvényes a választás, — 800 koronánál már a miniszter nevezi ki a tanítót s a választás körül bármely esetben felmerült „vitás ügyek“ elintézése kizárólag a miniszter hatáskörébe tartozik.

A 41, 42, 43, 44, 45, 46. §-ok megalkotásánál bizonyára a nemzetiségi iskolák renitenskedése lebegett a törvényalkotó szemei előtt; de azért minket is a jogelvonás kedves meglepetésében részesít, midőn a fegyelmi eljárásnál csak formailag hagy kezünkben bizonyos intézkedéseket, míg a rendelkezési, végleges ítélkezési jogot az állam magának követeli.

Itt még az a veszedelem is fentforog, hogy valakit politikai magatartásáért, tehát meggyőződése követéseért üldözöbe vegyének.

Törvény előtti egyenlőség címen így jutunk aztán egy kalap alá a hazafiatlan nemzetiségekkel s így rombolódik össze egész autonomikus intézményünk, pedig csak a meglevő törvényt kell vala a magyar nyelv tanításánál szigorúan végrehajtani s nem vált volna szükségessé ez az egyetemes rombolás.

Azonban a törvény előtti egyenlőség azonban meghibban, mihelyt a nemzetiségek tiltakozó ereje kísért. A magyarságért, a magyar nyelv uralmáért foly ez az egész küzdelem s mégis ott enged meg, a hol a sikerre legveszedelmesebb.

Kitalálja elemi oktatásnál a 20%-os magyarságot és a képzőintézeteknél sőt általában a fentartó hatóságok kezében hagyja a tan nyelv megállapítását.

Ha más akadály nem merülne is fel, ez az egy engedmény teljesen tönkre teszi minden magyaros törekvésünket, mert ennek nyomába jönnek az elnézés és engedmény láncolatai.

Nincs szükség — szerintem — a rombolásra és a régi határok megbolygatására, hanem a revízió gerincét így kellene megalkotni:

1. Minden tanító fizetését — államsegéllyel is — legalább 1200 koronában kell megállapítani s az államsegély ne érintse az iskolafentartó, fentartói jogát. Irányadó az 1893. XXVI. t.-c.

2. Ki nem tanítja sikerrel a magyar nyelvet, (beszédet) attól az államsegély megvonandó és az iskola egyszeri megintéssel bezárandó.

3. A mely iskolában államellenes cselekmények fordulnak elő, az intés nélkül bezáratik.

4. Minden bezárt iskola helyén azonnal állami iskola állíttassék.

A mostani félrendszabállyal ez uton is érhattünk volna el annyi eredményt — meglevő jogok sérelme nélkül, — mint a mennyit most remélhetünk.

Sinka Lajos.

Válasz az „Észrevételek“-re.

(Folytatás.)

Kezdjük az első zsolttáron.

Az első versszak Marot-féle szövege (l. Les CL. Pseaumes de David, mis en rime Françoise par Cl. Marot, et Th. de Bèze, Amsterdam, 1672.) a következő:

Qui | au con- | seil des | malins | n'a e- | sté.
 Qui | n'est au | trac des | pêcheurs | arre- | sté,
 Qui | des moe- | queurs au | banc pla- | cen'a | pri- | se
 Mais | nuictet | jourla | Loy con- | templeet | pri- | se
 De | l'Eter- | nel, et | en est | dési- | reux :
 Cer | taine- | ment cé- | tui là | est heu- | reux.

Ugyanezen versszak Lobwasser-féle (Marotból fordított) szövege (l. Die Psalmen nach französischer Melodey in Teutsche Reymen gebracht Durch D. Ambrosium Lobwasser, Amsterdam, 1701.) ekként hangzik:

Wer | nicht mit | den gott- | losen geht zu | raht
 Und | nicht tritt | in sünd- | licher | leut fust | pfat,
 Der | auch nicht | mit sitzt | auff der | spötter | bänk- | ken,
 Son- | dern auff | Gotts ge- | setz mit | fleiss thut | denk- | ken
 Und | sich des | tag und | nacht nimt | hertzlich | an :
 Für- | war das | ist für | Gott ein | selig | mann.

A nyugat európai versmértékekben csak egy kissé járatos ember előtt is világos, hogy úgy a francia, mint a német szöveg teljesen egyező ritmusu és pedig az 1., 2., 5., 6. sorok ötös jambusok, a 3. és 4. pedig hatodfelesek. Régtől tudvalevő az is, hogy a nyugateurópai jambus két egyenlő hosszúságú szótagból áll, melyek elseje kevésbé hangosan, másodikik ellenben hangosabban ejtendő ki. Az is tudvalevő, hogy néha kivételesen nem nyelvtanilag hangsúlyos szótagra esik a vers iktusa, de az esetek nagy többségében igen. A például idézett versszak szavalási metruma tehát a következő:

1. sor	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1
2. "	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1
3. "	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1 1
4. "	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1 1
5. "	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1
6. "	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1

E szavalási metrumnak úgy a francia, mint a német szövegre nézve teljesen megfelel a Sz. Nagy-féle éneklési vagyis dallambeli metrum, amely a következő:

1. sor	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩
2. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩
3. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩
4. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩
5. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩
6. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩

(Óriási tévedés tehát az „Észrevételek“ szerzői részéről, midőn a D. Pr. L. f. évi 326. lapján így szólnak: „A német saját nemzeti ritmusához képest, a páratlan részű ütemformákat (trochaeus, iambus) vitte át a Goudimel-dallamokra is, előbb $\frac{3}{4}$ -es taktusban, az utóbbi időben pedig allabreve taktusban.“ Hiszen sem a francia, sem a német trochaeus és iambus nem páratlan részű; csak az antik iambus és trochaeus volt páratlan részű. Aztán minő fogalomzavar kell ahhoz, hogy páratlan részű ütemformának nevezze valaki a $\frac{3}{4}$ -es és az allabreve taktusokat. Ez aztán a „nagy tájékozatlanságra valló tévedés;“ ez aztán igazán „önalkotta elmélet, melylyel mint leszűrt zenei igazsággal álltak elő“ az „Észrevételek“ szerzői. „Az ének- és dalköltészetnek általános érvényű szabályait is képesek megtagadni“ azok, a kik egy füst alatt beszélnek páratlanrészű ütemformákról és $\frac{3}{4}$ -es taktusról. [Ha gúnyolódni akarnánk, mi is megkérdezhetnők: De talán nem is zeneszakértők önök?]

Goudimel* azonban nem ezen, versmértéknek ugyan teljesen megfelelő, de egyhangú és így ő általa unalmasnak érzett éneklési ritmust kívánta alkalmazni, hanem a következő bonyolultabb éneklési ritmust (C. O. Douen: Clément Marot et le psautier huguenot, t. II, Paris, 1879. 120—123. ll., és bármely szögletes kótájú énekeskönyvben):

mai hangjegyekkel írjuk Douen-t követve:

1. sor	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(fél pausa)
2. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(egész p.)
3. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(egész p.)
4. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(fél p.)
5. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(egész p.)
6. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩

Más orthographiával pedig:

1. sor	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(negyed p.)
2. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(fél p.)
3. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(fél p.)
4. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(negyed p.)
5. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	(fél p.)
6. "	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩	♩

* Megjegyezzük, hogy nem Goudimel szerezte a dallamokat, hanem L. Bourgeois és mások sok népének felhasználásával. Ha mi mégis G.-ről szólnak, akkor a dallamoknak azon alakjára gondolunk, melyet Goudimel elfogadott azon művében, mely a zsolttárok negy szlamú énekkarra letéve, egyszerű kontrapunktikus alakban tartalmazza.

Hogy Goudimel ilyen éneklési ritmust alkalmazott, azt mi a „Véleményes Javaslat“ írása idején még nem tudtuk és eléggé nem fájlalható elhírtelenkedéssel úgy tüntettük föl a dolgot magunk s a közönség előtt, mintha Goudimel dallamai már eredetileg a Sz. Nagy-féle egyszerű éneklési metrumban szereztettek volna. Pedig, mint azóta beláttuk, ezen legegyszerűbb s a szavalási ritmussal megegyező éneklési ritmus, melyet ezentúl rövidség kedvéért *egyszerű korális ritmus*-nak fogunk nevezni a 18. században Németországban keletkezett (Douen, id. m. II. 362. l. 1735-ben a majnai frankfurti gyűjteményben látjuk az első csirát, de teljes következetességgel csak a lausannei 1801-i, aztán a valencei évszám nélküli, berlini 1829-i és Wehrstedt-féle 1855-i gyűjteményben találjuk, amennyire ez a Douen-féle példából következtethető; bizonyosat az évszám kérdésében addig nem mondhatunk, míg ezen énekeskönyveket meg nem kerithetjük.), de nem azért, mintha a német nyelvnek vagy zenének ritmusa ezt a franciától eltérőleg kívánta volna. Hiszen a francia szöveg ritmusa tökéletesen megegyezik a német szövegével s így a francia szöveg is egészen jól énekelhető az egyszerű korális éneklésmód szerint. Es „Goudimel a dallamokba a páros részű ütemformákat (dactylus, anapaestus,“ s tegyük hozzá: spondeus és proceleusmatikus) nem „a francia nemzeti ritmushoz alkalmazta, hanem csak változatosság kedvéért cselekedte ugyanazt, amit akkor Európaszerte cselekedtek a világi és egyházi dallamszerzők egyaránt. S még többet is tett, amennyiben új ritmikus formákat is teremtett. (A Mátray-féle gyűjteményben és az új énekeskönyv próbakiadásában található metrumok közül sokat megtalálunk Goudimel darabjaiban. *Igy pl. az „Észrevételek“ szerzői által magyarnak lefoglalt (5+6-féle ritmust találjuk a Goudimel-féle 1. zsoltár 3. sorában. Nagyon is ismeretes ritmus ám ez. A középkorban kezdték az „integer vitae scelerisque purus“ szövegét az antik ritmus teljes félreismerésével ilyen módon énekelni. A latin iskolák révén Európában mindenfelé elterjedt ezen rontott alkaioszi metrum. „Oh bizony a tárgynak egy kis ismerete szükséges abhoz, hogy“ — ne gondoljunk 1904-ben specialisan magyarnak minden olyan ritmust, amely a Mátray-féle gyűjteményben előfordul.)*

Hogy a Goudimel-féle bonyolultabb éneklési ritmus néha összeütközik a francia szöveg ritmusával, arra idézzük a következő példát:

XXIV. zs. 1. versszak, 1. sor Marotnál:

La | terre au | Seigneur | appar- | tient

3. vsz. 1. s.

L'hom- | me tel | Dieu le | béni- | ra

4. vsz. 1. s.

Haus- | sez vos | testes | grands por- | taux.

Lobwassernál:

1. vsz. 1. s.

Dem | Herren | der erd- | kreiss zu- | steht

3. vsz. 1. s.

Der | Herr wird | segnen | seinen | stand

4. vsz. 1. s.

Nun | hebt auff | euer | haupt ihr | thor.

Négyes iambusok. Ehhez képpest az egyszerű korális ritmus:

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

Már most Goudimel-nél ezt látjuk:

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

másként vagy:

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ (fél p.)

vagy pedig:

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

Látjuk, hogy a hátúlról számított harmadik szótag Goudimel dallamában nyomaték nélkül, az utolsó negyedik s utolsó második ellenben (kisebb-nagyobb) nyomatékkal éneklendők, holott a szövegben az utolsó harmadik szótag nyomatékosabb az utolsó negyediknél és másodiknál egyaránt, s ugyanígy — a szövegnek megfelelőleg — az egyszerű előadásnál (Sz. Nagynál) is.

Változatosság kedvéért lássunk most már egy Béza-féle trokhaeikus szöveget:

LXXVII. zs. 4. versszak 1—4. sorok Bézánál:

De ma | harpe | chante- | res- | se
Il me | souve- | noit sans | ces- | se
Et mon | coeur rem- | pli d'en- | nuis
Médi- | toit tou- | tes les | nuits.

Lobwassernál:

Ich be- | sunn mein | säiten- | spie- | len,
Meine | lieder | mir ein- | fie- | len,
Ja mein | hertz die | gantze | nacht
Von den | sachen | redt und | dacht.

Az egyszerű korális ritmust a szövegnek megfelelőleg megtaláljuk Sz. Nagy nál:

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

Goudimel-nél az éneklési ritmus a következő:

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○ | ○

Ezen éneklési ritmus csak abban különbözik a szavalási ritmustól, hogy némely helyen a trochaiosnak mindkét szótagja egyenlően röviden, a többi helyeken ellenben a trochaios mindkét szótagja egyenlően hosszán éneklendő. Ha az ictust mindig goudimeli dallami sor első harmadik és ötödik ütemének elején alkalmazzuk, akkor ezen ictusok csupa olyan szótagokra esnek, amelyekben a szavalásnál is van ictus, miről könnyen meggyőződ-

hetünk, ha a szöveggel összehasonlítjuk a Goudimeli dallamnak következő írásmódját:

◡ ◡ | | . . . . | ◡ ◡ |
 ◡ ◡ | | . . . . | ◡ ◡ |
 ◡ ◡ | | . . . . | ◡ (fél p.) |
 ◡ ◡ | | . . . . | ◡ (fél p.) |

Nem értünk rá, hogy pontosan átvizsgáljuk az összes goudimeli dallamokat, azonban már eddig is átnéztünk annyit, hogy belőlük határozottan következtethetjük, hogy a legutolsó példánkban tárgyalt eset sokkal gyakoribb a megelőző példákban tárgyalt eseteknél; vagyis a francia szövegnek ictusos szótagjaira sokkal többször esik Goudimel dallamaiban ictusos zenei hang (zöngé), mint ictustalan. És ez természetesen folyik is abból a kettős elvből, amelyet részint önkénytelenül, részint tudatosan nyugati Európának összes jó zeneszerzői követtek és követnek és követni fognak, amely szerint 1. a *legszabadabb éneklési ritmusnál is többnyire a dallamnak zeneileg ictusos helyeire kell esnie a szöveg szavalatilag ictusos szótagjainak*; 2. *változatosság kedvéért azonban az esetek kisebbségében a dallamnak zeneileg ictustalan helyeire kell esniök egyes szavalatilag ictusos szótagoknak*. Közismert elv ez és ikerpárja annak a másik kettős elvnek, amelyet válaszuk elején röviden érintettünk s amely szerint 1. a szavalásnak ictusos helyeire többnyire olyan szótagoknak kell esniök, amelyek nyelvtanilag is hangsúlyosak, és 2. változatosság kedvéért az esetek kisebbségében a szavalásnak ictustalan helyeire kell esniök egyes nyelvtanilag hangsúlyos szótagoknak. Későbbben fogunk ugyan bővebben kiterjeszkedni a próbakiadás ritmusának bírálatára, de már itt megemlíthetjük, hogy a főhiba abban áll, hogy a *próbakiadásban az esetek többségében véte-lik igénybe azon szabadság, amelyet a kettős elv második része csak az esetek kisebbségére nézve kivételképen statuál*.

Hátra van még, hogy arra hozzunk föl példát, amit szintén állítottunk feleletünkben, hogy t. i. a Sz. Nagy-féle ritmus nagyon ritkán ugyan, de olykor mégis eltér a francia és német szöveg-szavalási ritmusától. Példa erre az V. zsoltár, mely Marot-nál is, Lobwasser-nál is csupa iambikus sorokból áll, míg Sz. Nagy-nál az első és a negyedik sor — érthetetlen módon — trochaikus. Épen így érthetetlen, hogy miért veszi a VIII. zs. negyedik sorában az utolsóelőtti és az utolsó harmadik zöngét Sz. Nagy egy-egy egész hangjegynek, ahelyett hogy itt félhangjegyeket alkalmazna. Megjegyezzük, hogy több példát eddigelé nem találtunk, amelyben Sz. Nagy ritmusa a francia és a német szöveg szavalási ritmusától eltérne; így tehát egyáltalán nem kell pironkodnunk amiatt, hogy V. J. unkban kombináció útján arra jöttünk rá, hogy a debreceni revideált énekeskönyv ritmusa megegyezik az iambicus és trochaikus francia szöveg szavalási ritmusával. Az általunk azóta megtekintett francia és német szövegek minket, s a főtebb idézetek bizonyára az olvasót is meggyőzték arról, hogy kombinációnk nem „omlott össze teljesen.”

Mielőtt azonban feleletünk ezen első részének elején tett s azután úgyszólván eléggé — bebizonyított állításainkból további következtetéseket vonnánk le; előbb foglalkoznunk kell azon u. n. téve-

désekkel, melyeket az „Észrevételek“ szerzői 3—8. sorszám alatt tárgyalnak. A jóakarátú olvasó bizonyára konstatálhatta már ezen első „Tévedéseink“ című részről is, hogy miközben egyetlen igazi tévedésünket őszintén beismertük, egyszersmind kénytelenek voltunk rámutatni arra, hogy Szügyi úr még sokkal erősebben tévednek „Észrevételeik“ -ben, pedig ők már régóta foglalkoztak a kérdéssel és így kevésbé menthető az ő tévedésük, olyan emberek-nél, akik egy esetben segédforrások hiányában pusztán kombinatio és nagyon gyors munkára voltak kényszerítve. Feleletünk harmadik részében fogjuk levonni a most ígért következtetéseket, amelyek — mint már fentebb is megjegyeztük — nem fognak ellenkezni V. J.-unk végén tett indítványunkkal és egyáltalán V. J.-unk tartalmának a lényegével.

II. 6 tévedés. amely nem is az.

1. Szügyiék szerint harmadik tévedésünk az, hogy az „Uram a töredelmes“ dallamát Goudimel darabjának tekintjük. Ezzel szemben kérjük az elfogulatlan olvasót, nézze át a „Debreceni Pr. L.“ f. évi 276. lapját. Itt világosan mondjuk, hogy „Zsoltáraink dallama francia eredetű [XVI. század Goudimel] és francia szöveghez simul.“ Azonban első példánk az „Uram a töredelmes“ kezdetű ének két sora. Nagyon kevés jóakarattal elhihetik az olvasók — Szügyi urat is ide érte, — hogy már folyó év áprilisében ismertük a „közönséges istenitiszteletre rendeltetett énekes könyv“-et, és tudtuk az „Uram a töredelmes“ kezdetű énekről, hogy az nem zsoltár, hanem kezdő vers és dallamáról, hogy az nem Goudimeltől való, mert hiszen akkor meg kellene találnunk ezt a dallamot a zsoltárdallamok között. Ugyde, ha ezt tudtuk, miért hoztuk fel például ezt az éneket is? Egyszerű a felelet. Azért, mert 1877. óta megjelenő énekeskönyveinkben a kezdő versek és a dicséretes dallamai is teljesen úgy osztatnak be a ritmus tekintetében, mint a goudimeli zsoltárdallamok. Világos, hogy ennek a megegyezésnek az idegen eredetű dallamoknál ugyanaz a magyarázata, mint a Goudimeli dallamok azon ritmizálásának, mely 1877. óta énekes könyveinkben alkalmaztatik. A magyar eredetű énekeknél és dallamoknál pedig ezt az idegenszerű ritmizálást az magyarázza, hogy a debreceni bizottság ezeket a dallamokat is — helytelenül — az idegen eredetű [nagyobbrészt goudimeli, kisebbrészt pedig egyéb nyugateurópai] dallamok kaptafájára vonta. Teljes joggal idézhettünk tehát az egyszerű korális ritmus fejtegetése közben nemcsak goudimeli zsoltárdallamokat, hanem oly kezdő, vagy dicséretdallamokat is, melyekről tudtuk, hogy idegen eredetűek. Csak akkor követtünk volna el hibát, ha magyar eredetű dallamot idéztünk volna. Annyi bizonyos, hogy meg kellett volna magyaráznunk ezen eljárásunkat, továbbá nem így kellett volna szólanunk: „Goudimel darabjainak eredeti ritmusa,“ hanem: „Goudimel darabjainak és a többi idegen eredetű daraboknak eredeti ritmusa.“ Továbbá nem ezt kellett volna írunk: „A zsoltároknak ezen eredeti ritmus szerinti éneklése,“ hanem: „A zsoltároknak és egyes kezdő verseknek és dicséreteknek e. e. r. sz. é.“ És így tovább. Mindezek nem valaminek tévedésünkből folytak, hanem a szabotosság ellen elkövetett hibáknak, tehát stilushibáknak tekintendők és így ezen címen, nem pedig „homályos

rejtelem, tévedés, botlás" vagyis tárgyi tévedés emén ostromozandók. Qui bene distinguit, bene docet.

2. Szügyiek szerint Sz. Nagy Károly esodálkoznék leginkább a mi elméletünkön, melyet ők 4-es szám alatt aprítanak össze (l. D. Pr. L. f. é. 342. 1.) Szügyiek szerint Sz. Nagy pusztán hangjegyrési orthographiát tartott szem előtt, nem pedig ami elméletünket. Feleletünk első részéből a legnagyobb bizonyossággal kiderül, hogy ha Sz. Nagy nem is, de azok, akiket követett, föltétlenül a mi elméletünk szerint jártak el, mert iambikus sorok elején mindig esonka kezdetet, trokhaikus sorok elején pedig mindig teljes kezdetet találunk a Sz. Nagy által hangjegyzett dallamokban.

Eddigélé pusztán két következtelenséget találtunk Sz. Nagynál. Az egyik az, amelyre Szügyiek oly nagy diadalérzettel hivatkoznak (VIII. zs. utolsó három hangjegye); a második pedig az, melyet jelen feleletünk első részében az előbbivel kapcsolatban említünk (V. zs. 1. és 4. sor). Tehát föltétlenül „gyötörte magát az. kinek példáját Sz. Nagy követte, ilyen elmélettel és a szótagszámok páros vagy páratlan voltának kínos számlálgatásával.” Ad vocem „kínos!” Szügyi úrnak akkora kinjába kerül „számlálgatni a szótagszámok páros vagy páratlan voltát?” Akinek ez kinjába kerül, annak nem célszerű beleszólania a ritmika kérdésébe. Akinek van érzéke a versekhez, az nagyon könnyen kiérzi egy iambikus vagy trokhaikus sorból, hogy az páros vagy páratlan szótagszámú-e. Szigorúbb gimnáziumi tanárok szegény ártatlan kurtanadrágos gyermekektől is megkövetelik, hogy p. o. az ötös és hatodfeles iambus közt különbséget tudjanak tenni. Lelketlen tanárok! ami még Szügyi úrnak is nehezére esnék, azt kívánják a gyermekektől... Ohajtva várjuk Szügyi ur fölvilágosítását arra nézve, hogy vajjon a szótagok megszámlálása okoz-e neki kínt, vagy annak eldöntése, hogy e szám páros-e vagy páratlan.

(Folyt. köv.)

a + x.

IRODALOM.

Egyházi Beszéd. (Halotti). Irta: *Peti Lőrinc*s, bürüs-váradi ev. ref. lelképásztor. III. kötet. Ára 4 korona. Szerző tulajdona. Csurgán, 1904. Nyomatott Váag Gyula könyvnyomdájában.

Peti Lőrincz bürüs-váradi ev. ref. lelkésznek nemcsak a maga szűkebb otthonában, a dunántuli ev. ref. egyházkerületben van igen jó neve, de irodalmi művei révén ismeri őt már egész ev. ref. egyházunk minden olyan embere, ki az egyházi lapokat figyelemmel kíséri. Egyházi beszédeinek két első kötetéről a lehető legteljesebb elismeréssel szólottak egyházi lapjaink, s a Debreceni Protestáns Lapban e sorok írója volt az, a ki e kiválóan értékes homiletikai termékekre felhívta a közönség figyelmét. Most a III. kötet fekszik immár előttünk, melynek tartalmát valamelyik előző számban röviden jeleztük már annyiban, hogy e kötetben összesen 32 halotti beszédre találunk, melyek közül a legtöbb mellett megfelelő imádságot is közöl a szerző. E beszédek, vagy orációk, melyek tehát az ethunytanak életvi-

szonyaiból ragadván meg valamely feltünőbb mozzanatot, ezt írják körül, világosítják meg és alkalmazzák, vagy pedig szövegen alapuló rendes egyházi beszédek, végül pedig két hatalmas emlékbeszéd, melyeknek ugyan szintén van textusok.

Négy csoportra osztja a szerző a kötetben közölt beszédeit: I. Háznál. II. Templomban. III. Sírnál. IV. Emlékbeszédek.

A háznál, vagy udvaron mondható beszédek címei ezek: 1. Szomorú sors. Lelkészs leánykája fölött. 2. Nem halt meg a leány. Lelkészs leánya felett. 3. Hit a víz, a fájdalom tengerén. Lelkészs gymnasiumi tanuló fia felett. 4. Kiáltó szó a pusztában. Erőtelen, békételességben ért lelkészs felett advéntben. 5. A vándor és idegen. Sok helyen szolgált, ifjan elhalt lelkészs felett. 6. A nihil és a munkásság szemben egymással. Rideg életü, de munkás, vagyónát iskolai célokra hagyományozott felett. 7. Hit, remény és szeretet. A gyermek holttesténél. Igen kedves, egyetlen gyermek felett. 8. A hármas kép. Nyugalmazott pandur felett, idegen helyen róm. kath. községben Vázlat. Mind e nyolc beszéd orációnak mondható, kivéve a 7. szám alattit, mely rendes egyházi beszéd, I. Kir. 17. 21 alapján.

A II. szakaszban 12 templomban mondandó egyházi beszéd foglaltatik: 1. Isten adja és veszi el a gyermeket. Törvénytelen gyermek felett. Jób 1. 21. alapján e kérdésekre felel a beszéd: I. Isten adja-e a gyermeket? II. Isten veszi-e el azt? III. Aldanunk kell-e a gyermek elvételésekor az Isten nevé? 2. A sziv feljajdulása, Jézus vigasztalása. Baleset folytán hirtelen meghalt testvér felett János 11. 21-23. alapján a cimben közölt dispositióval. 3. Jábesi élet. Vidám kedélyü öreg felett, télben. I. Krón. 4. 10. alapján ismerteti I. Jábes életét, majd II. tulajdon bútan élhetésünk feltételeit. 4. Halál, mely nem sírásnak, de örömei alkalma Emebajos nő felett. Előimádsággal. Jób 17. 10, 11, 12, 14, 15. alapján a cimben levő gondolatokat tárgyalja. 5. A Jézus lábait csókoló bűnös nő. Agg özvegy nő felett. Luk. 7. 50. alapján rajzolja, s alkalmazza a szövegben levő evangéliumi történetet. 6. A valóban özvegy asszony. Távoli rokonok közt meghalt özvegy felett, vegyes vallásu helyen. I. Tim. 5. 3. alapján fejtegetven I. Kik a valóban özvegy asszonyok? és II. miben áll azoknak becsülése? 7. Bántó gondolatok a kora halálban. Középkorú családapa felett, kiről Ezs. 38. 10. alapján azt beszéli el, hogy bántotta őt a halálra való gondolás, mert I. korán kell neki itt hagyni a földet, s mert II. veszt kora halálával. 8. A felhő élet. Céltalan életet élt felett. Jób 7. 9, 10. alapján a szent leckéből I. tudományt, II. vigaszt merít. 9. A léleknek nyugalma Elégedetlen életü, szenvedett öreg felett. Zsolt. 116. 7. alapján beszél I. a nyugalomról, melyet csak a halál hozhat, II. a halálról, mely szemmel látható jótette Istennek. 10. Az Urban meghaltak boldogsága. Jel. 14. 13. alapján a következő felosztással: I. kik hálnak meg az Urban? II. miért boldogok azok, a kik az Urban hálnak meg? 11. Az út, melyről nincs visszatérés. Fiatal házastárs felett. Jób 16. 23. alapján a halott távozása feletti fájdalom és panaszról beszélve, kérdezi: I. jogosult-e a fájdalom s van e, a mi azt enyhíti? II. jogosult e a panasz, s van e, a mi azt értékében enyhíti? 12. A halál árnyékában. Körmendi Sándor, egyházkerületi főjegyző

felett. Előimádsággal. Zsolt. 44. 20. alapján. Tulajdonképpen megjelölt dispositio nélkül.

A III. szakaszban sirnál mondandó beszédek közül a szerző, melyek, mint az első szakaszban közölt beszédek, inkább orációk. Számuk tízre megy. Tárgyuk a következő: 1. A Jákób lajtorjája. Lelkészszerző gyermeke felett. 2. Miért? Szenvedett ifjú anya felett, róm. kath. temetőben. 3. A nő szeretet. Jótékony agg. nő felett. 4. Ki a nagyobb? Agg. édes anya felett. 5. Miért sötét az anya koporsója? Agg. lelkészszerző-özvegy felett. 6. A temető könyve. Lelkészszerző felett. 7. Az Isien emberének sorsa. Lelkészszerző felett. 8. A rom. Tehetetlenné lett lelkészszerző felett. 9. Csillagok a fájdalom sötétségében. Ifjú zsidónő felett. 10. A föld szava. Róm. kath. vallású tisztartó felett. Vázlat.

A IV. szakaszban végül két emlékbeszéd áll, és pedig az 1. „Magatokon sirjatok“ címmel Erzsébet magyar királyné felett 1903. szeptember 18-án. Előimádsággal. Luk. 23. 28. alapján. A 2. „Tisza Kálmán Néboja“ cím alatt. 5. Móz. 34. 1, 5, 6, 8. alapján, melyet a szerző a pápai ev. ref. templomban való gyászisteniszteleten mondott. Igazán szónoki műemkek mind e két emlékbeszéd.

Volt már alkalmunk mondani előző kötetek ismertetése alkalmával Peti Lőrinczről, hogy szintén bámulatba ejtő bennünket gondolatainak gazdagságával a könyved formával, a hogy ő ezeknek kifejezést tud adni. Rendkívüli nagy hitészónoki erőt árul el dispositióinak összeállításában is, a mint erről bárki meggyőződhetik, ki fentebb a 2. csoport alatt közölt szövegeket összehasonlítja az utánok következő, s általunk szándékosan közölt dispositiókkal, felosztásokkal.

Erő, hit, gondolatgazdagság, minden, mi egy hitészónokot emel és kiválóvá tesz, minden egyesül ezekben a beszédekben, — a mihez, ha még hozzá tesszük azt is, hogy a könyv kiállítása szép és tiszta, elég sokat mondtunk e kötetéről, hogy azt legjobb meggyőződésünk és lelkiismeretünk szerint bizvást ajánlhassuk

Csiky Lajos.

Felhívás „D. Luther Márton Művei“ nek megrendelésére. A „Luther Társaság“ 1903. nov. 12-én Budapesten tartott közgyűlésén elhatározta, hogy a reformáció közelgő négyszázados fordulójának alkalmából nemzeti irodalmunkat D. Luther Márton, a nagy reformátor örökbeeső műveinek magyar nyelven való kiadásával gazdagítja.

Négyszáz esztendő elég nagy idő arra, hogy a világtörténelem amaz epochalis eseményét és annak hőseit minden elfogultság nélkül, tárgyilagos szempontból ítélhessük meg. Eppen azért meg vagyunk arról győződve, hogy — bár vállalatunkkal első sorban a magyar evangéliumi protestáns köröknek óhajunk szolgálatot tenni, — D. Luther Márton műveinek kiadását mindazok örömmel fogják üdvözölni, a kikben van érzék a történelem nagy alakjai s azok viselt dolgai iránt s a kik — forrásművekről levén szó — a tudomány érdekét minden más particularis érdeknél nagyobbra becsülik.

Ily szempontból indulva ki, jelen felhívásunkkal nemcsak hitsorsosainkhoz, hanem a magyar nemzeti irodalom s kiváltképpen a történettudomány minden barátjához és munkásához fordulunk. Ki és mi volt D. Luther Márton? azt az elfogulatlan ol-

vasó legbiztosabban az ő saját műveinek tanulmányozása alapján döntheti el. Azok az ő szellemének, fejlődésének, küzdelmeinek s a korviszonyoknak is leghivebb tükrői.

Eppen azért eszünk ágában sincs, hogy D. Luther Márton műveinek kiadásával a különben is kiélesedett felekezeti ellentéteket és áldatlan harcot fokozzuk és szítsuk. Ellenkezőleg: feltárjuk a mult nagy emlékeit, hogy azokból a tanulságot jobbra is balra is minden komoly gondolkodó teljes szabadsággal levonhassa a maga és korunknak javára.

Történeti-kritikai szempontból kifogástalan szövegkiadást óhajunk nyújtani. Alapul a legújabb s a maga nemében páratlan u. n. weimari nagy kritikai kiadást vettünk, a mely D. Luther Márton műveit az eredeti hiteles szöveg szerint közli. Minden egyes iratot rövid bevezetéssel s jegyzetekkel látunk el. Ezenként egy (30—40 ivnyi) kötetet adunk ki. Egy-egy kötet ára 6 korona lesz. Minden kötet magában is teljes egész leendő. Az első kötet 1904. október hava folyamán jelen meg. Megrendelhető Bendl Henrik pénztáros úrnál Budapesten (Deák-tér 4. sz.). Jelentkezéseket azonban dr. Masznyik Endre, a vállalat szerkesztője is elfogad (Pozsony, Zrinyi utca 13. sz.).

A mű bolti ára jóval magasabb lesz, sőt, mint-hogy feles számú példányokat nem szándékozunk nyomtatni, esetleg könyvtári forgalomba nem is kerül. Azért, a kik megakarják szerezni, sziveskedjék nek előzetesen jelentkezni.

A kiállítás és főként a fordítás s feldolgozás dolgában szolgáljanak némi tájékozásul a mellékelt „Mutatványok.“ Budapest. 1904. jun. 25. dr. Zsivinszky Mihály, a Luther Társaság elnöke. *Majba Vámos*, a Luther Társaság titkára, dr. *Masznyik Endre*, a Luther irod. vállalat szerkesztője.

Előfizetési felhívás. A nemzeti szellem ápolására egyik eszközünk sem alkalmasabb, mint a jól szervezett s tapintatos körültekintéssel vezetett énekkar. Az a körülmény, hogy az utóbbi években — ugyszólván — napról napra nő az egyszerű falusi emberekből alakított énekkarok száma, önmagában is eléggé bizonyítja ez állítás igazságát. Az ilyen népénekkarok azonban csak akkor érhetik el céljukat, ha olyan darabokat tanulnak, amelyek tartalom, szerkezet, összhangosítás és hangterjedelem tekintetében nem haladják meg a nép képességeit. E célból állítottam össze

100 magyar dal, népénekkarok, tanítók és tanítónövendékek számára című gyűjteményemet, amely — azt hiszem — pótolni fogja a hiányokat.

A könyv folyó évi május hó végén már megjelent; ára 3 korona.

Sziveskedjék engem értesíteni, hány példányra lesz szüksége. Aki az előfizetési díjat előre küldi el, annak bérmentve küldöm a könyvet. Pápa, 1904. jun. hó 21. *Sarudy Ottó*, tanítóképző-intézeti tanár.

Vettük a következő sorokat: „Rákóczy-ünnepi beszéd. Tartotta Losoncon az ev. ref. templomban Margóczy József ev. lelkész s érdekesperes. Kiadta évi jelentésében Vágner Sándor Losonc r. t. város polgármestere. Kapható külön lenyomatban Kármán Zsigmond könyvkereskedőnél vagy a szerzőnél. Ára 60 fillér.

A Rákóczy féle ünnepélyekről, melyek a mult

évben a 200 éves emlékek felújítása céljából, de tulajdonképp a hazafias felbuzdulás fokozására rendezettek volt, — azt hittük, hogy azok ugyancsak a múlt évvel minden nagyobb következmények nélkül zajlanak le. Legfellebb azon remény táplált, hogy az 1903 ik évben Szécsényben tartott országgyűlés emlékei fognak felújítani a Nógrádmegye által a jövő évben, Nagyszécsényben megüendő jubilaris ünnep alkalmából. Am királyunk bölcsesége óhajtásainkat részben már teljesítette, ama fenséges elhatározásával, amely szerint Rákóczy hamvainak hazaszállítására beleegyezését nyilvánította. Ezen elhatározás folytán mi természetesebb, minthogy a Rákóczy-ünnepélyek tartása nemsokára meg fog ujulni minden vonalon s at fog hatni a jövő évi Szécsényi országgyűlés 200 éves emlék napjainak visszaidézésére. Képzeltető, hogy az ily ünnepélyek jelentéktelen községekben is fognak rendeztetni és pedig az egyházak közreműködésének igénybevételével, illetve azok által elozetesen tartandó isteniti-zteletekkel. E célból nagyon üdvös a fenti beszéd elolvasásra már csak a tájékozás és eszmeváltás szempontjából. Addig is, míg e beszéd kellő ismertetésére szakértőink valamelyike vállalkozik, csak annyit jegyzünk meg, hogy szerzője az egykori „Hazafias elmélkedések” szerkesztője s hogy jelen beszédje is nemcsak hazafias elemből áll; de egyszersmind változatos tartalommal is bír. Mind erre következtetni hagy már a nagyszerű alkalmi alapigének megválasztása is, amely Ezsaiás XVIII. 3.^a

Magyar írók élete és munkái. *Irtá Szinnyei József. Budapest. Hornyánszky Viktor.* A 84. füzet, vagyis a X. kötet 2. füzeté jelent meg legújabbán, a *Pálffy-Papp* nevekkkel Szinnyei e nagy vállalatából. E füzetben a következő protestáns egyházi és iskolai írók neveivel találkozunk: Pálffy József soproni ág. ev. lelkész, képzőintézeti igazgató-tanár; Pálffy Márton kolozsvári unitárius főgym. tanár; Pálffy Zsigmond kolozsvári unitárius püspök; Palkovics György pozsonyi ág. ev., Pálkövi Antal sárospataki, Pallagi Gyula kisujszállási ev. ref. főgym. tanárok, utóbbi igazgató is; Palóczy György lizskai, Palóczy Pál tállyai ev. ref. esperes-lelkészek; Paludinus János és Paludinus Pál ág. ev. thorni tanulók; Palumbini András darázi ág. ev. lelkész; Palumbini Jónás ág. ev. organista Pozsonyban; Palumbini Jónás Sámuel somorjai ág. ev., Pály Zsigmond tatai ev. ref. lelkész; Pán István theol. tanuló; Pán Márton tóth-prónai ág. ev. lelkész; Pancratius Mihály medgyesi lelkész, az erdélyi szász ág. ev. egyház püspöke; Pánczél Ferencz kendi lévai, Pánczél Pál szintén odaváló ev. ref. lelkészek; Pandur Pál kisesákói ág. ev. tanító; Paniti János előkelő protestáns polgár Nagyszombatban; Pantó János mezőturi ev. ref. tanító és ipariskolai igazgató; Panyiti Mihály ev. ref. theol. tanuló Franekerában; Panyoki András ev. ref. theol. tanuló Frankfurtban; Papp Albert böles. doktor, ev. ref. lelkész; Papp Arthur mátészalkai (s nem mint a füzet jelzi: debreceni), Pap Bálint kispaládi ev. ref. lelkészek; Pap Ferenc nemes-magasi-i ág. ev. tanító; Pap Gábor dunántuli ev. ref. püspök; Pap Gedeon n.-kőrösi tanító; Pap Gyula kiskunhalasi ev. ref. gymn. tanár; Pap István (tolnai) sárospataki ev. ref. lelkész s kollégiumi felügyelő, Szoboszlai Pap István tiszántuli ev. ref. püspök; Pap István vámosi ev. ref. es-

peres-lelkész; Pap István kézdivásárhelyi, Pap János rákosi ev. ref. lelkészek; Papp János miskolci ev. ref. lyc. igazgató tanár; Papp József a pozsonyi ág. ev. főiskolai magyar társaság vezetője. Az eddig megjelent 84 füzet összesen 17,874 író életrajzát tartalmazza. Egy-egy füzet ára 1 korona. Mint mindig, úgy most is melegen ajánljuk.

K Ü L F Ö L D.

Francia egyházi szemle.

(Folytatás és vége.)

Hogy Franciaországban ily nagy mérvű mozgalmat fejtenek ki az alkoholizmus ellen, annak magyarázata abban keresendő, hogy méltán látnak igen nagy nemzeti szerencsétlenséget a lakosságnak igen lassu szaporodásában. Ennek okai közt az alkoholizmust első sorban emlegetik, statisztikai adatokkal bizonyítván, hogy olyan vidéken a leglassabb a lakosság szaporodása, a hol az alkoholizmus legjobban el van terjedve. Ebből érthető ama mozgalom is, mely az államkormánytól olyan törvény alkotását követeli, mely az alkoholizmus terjedésének gátat vessen. Azt azonban már is széltére emlegetik, hogy az igaz hazafi szakít az alkoholizmussal.

Sokat foglalkoznak X. Piusnak motu proprio kiadott és nagy feltűnést keltett ama rendeletével, mely a templomokból száműzi a világi zenét, s a templom méltóságával össze nem férő zeneszerszámokat. Azt mondják még a katolikus egyház papjai is, hogy a pápa nem ér célt rendeletével, ezután is csak úgy lehet hallani a templomokban oda nem illő hangszereket és világi darabokat. Legalább még ez idő szerint a pápa rendeletének semmi hatása sincs. Egyelőre azzal az indokolással nem szakítanak vele, hogy hirtelen nem lehet száműzni az eddig használt darabokat és zenészeket. Valószínű, hogy később is így fognak okoskodni, vagyis a világi zenében tovább is gyönyörködhetnek a katolikusok és nem katolikusok a templomokban.

Idézik Sevigné asszonynak egy feljegyzését, mely elmondja hogy Lulli, egyik kiváló zeneszerző egy ízben a templomban nagy meglepetéssel előadatni hallván azt a darabját, melyet ő a színpad számára szerzett meglepetve kiáltott fel: „Istenem, boesáss meg, én ezt a darabot nem ueked irtam!” Napjainkban is sok világi zeneszerző kiálthatna fel így, ha meghallaná, hogy színpadi darabjait a római Szent Péter templomban előadják. Mint szemtanuk mondják, eddig a római Szent Péter templomban Rossini miséje címen játszottak egy egyveleget, melyben a Kyrie Othellóból van véve, a Credo meg a Sevillai borbélyból. A mostani congressi püspök meg, a ki kiváló zenész és zeneirő, elbeszéli, hogy ő maga is halotta a Péter templomban az offertorium alatt Offenbachnak egy polkáját, az áldozás alkalmával pedig Straussnak egy valzerjét játszani. Franciaországban is tömérdek példát tudnak rá, hogy a világi zene egészen otthonos volt sok templomban. Azt mondják azonban, hogy száműzése már csak azért sem fog megtörténi, mert a nép eddig is valódi áhítattal hallgatta és nehezen fogja nélkülözni megszokott darabjait. Vagyis a közvéle-

mény nagyon kevés eredményt vár X. Piusnak jóindulatu encyclicájától.

A Servet emlékére emelt engesztelő emlékről még mindig folyik a vita, úgy Franciaországban, mint Belgiumban. A belga klerikálisok és szabadgondolkodók vagy agyon hallgatják, vagy pedig alig veszik valamibe. A klerikálisoknak egyáltalában nem tetszik a türelmetlenség elítélése, mert ők még napjainkban is szívesen látnak az inquisitio felelevenülését. Egyik tankönyvünkben tanítják a következőket: „Az inquisitio igazságszolgáltatási eszköz volt és pedig egyházi és világi egyszerre, s célja volt, hogy megismertesse az eretnekség bűnét és a bűnösöket megbüntesse. Törvényes volt, mert joga van egyháznak öröködni a hit tisztasága felett és büntetni azokat, a kik eltávoloznak az igazságtól. Údvös is volt az inquisitio, ha az eredményeket tekintjük, mert konstatálhatjuk, hála az inquisitionnak, hogy a hitet tisztán és érintetlenül sikerült fentartani századokon keresztül az egész Európában. Az inquisitio segítségével sikerült Franciaországban kiirtani az albigensek forralalmi felekezetét és sikerült a spanyol Németalföldet és Európa sok más országát a protestantizmustól megmenteni.“ Tullicitálja ezt a belga felfogást egyik francia klerikális lap, mely a francia nemzet igazi egységét következőleg fogja fel: „Nem elég többé visszaállítani a nemzeti egységet, és visszaszerezni a francia nemzetnek régi physiognomiáját. Kötelességünk, hogy igen okos politikával, rendkívüli szigorú és határozott eljárással kiküszöböljük az idegen és be nem olvasztható elemeket.“ Ezek az „idegen és be nem olvasztható elemek“ pedig a protestánsok, zsidók, a szabad közművesek, s a naturálisták, kiket tehát szigorú eszközökkel ki kell irtani. Szóval a klerikálisok, mivel az ész fegyvereivel nem boldogulnak, nagyon szívesen nyulnának még ma is az inquisitio erőszakos eszközeihez. Az idők azonban nagyot változtak, különösen Franciaországban!

Egészen más szempontból nem méltányolják a Servet féle engesztelő emléket a szabad gondolkodók. Ezeknek az a nézete a Servet-féle emlék felállítására, hogy egyetlen felekezet sincsen, melynek tanításai egyrésztől a modern kor sokoldalú ismereteivel összeegyeztethetők volnának, másrésztől pedig a vallásszabadság és a türelem magasztos eszméihez fel tudna emelkedni.

A mi különben a modern felfogást illeti, a francia protestánsok ugyancsak igyekeznek bebizonyítani lapjaikban, hogy a protestantismus a tudományok haladásával is lépést tart és erkölcsi bátorságuk és igazságérzetük bizonyítékaképpen hozható fel, hogy lapjaikban folytonosan fejtegetnek olyan kérdéseket is, melyek Krisztus esodatételeinek a magyarázatául szolgálnak. Cáfoltják őket az atheismus hívei és mások, kik a keresztyénség ellenségei, de a vitának, mely az elméket nemcsak az egyházi férfiak kebelében, hanem a hívők közt is állandóan foglalkoztatja, bizonyára haszna fog lenni, mert az eszmék forrongása mindig az eszmék tisztázására vezet, s hiszem, hogy a francia nemzet is hasznot fog húzni a vitákból, mert a vallásosság megszilárdulására fog vezetni a küzdelem, a minthogy már ez idő szerint is határozott jelei vannak az igaz hívők tömörülésének. Az általános ébredésből a francia nemzet által hön ohajtott erkölcsi javulás és a nemzeti erősödés is fog következni.

Az igazi élő és működő hit jeleiként tekinthe-

tők bármely korban a hívek által egyházi célok előmozdítására hozott áldozatok is. Ha napjainkban azt látjuk, hogy nálunk a hagyományos protestáns áldozatkészségnek csekély látható jelei vannak, ez arra enged következtetni, hogy a hit nem képezi korunk közvéleményének oly lelki szükségletét, melyekért anyagi áldozatokat is kellene hoznia. Egészen más szellemnek a bizonyítéka azon 1000 frank, melyet nemrég egy névtelen adakozó beküldött a francia bibliatársaságnak, hogy vele a társaság költségvetésében mutatkozó deficitet elenyéztessék. Lapjaikban sem látjuk, hogy minden apróbb adományt nyilvánosan nyugtázzanak, mert úgy látszik, hogy az adakozók meg vannak elégedve önlelküismeretök jutalmával.

A franciákat állandóan foglalkoztatja a zsidók megtérítésének kérdése. Van egy társaság is, mely kizárólag a zsidók evangelizálásával foglalkozik, azonban, mint évről-évre konstatálják jelentéseikben, a térítés csekély eredménnyel jár. Nemrég egy francia pap felolvasást tartván a zsidók térítéséről, a zsidók térítésének történetén is végig tekintett. Kifejtette, hogy ez a törekvés a reformáció idejében öltött nagyobb mérvet, a mikor Mornay Fülöp és mások sokat irtak erről akérdésről. A különböző keresztyén felekezeteknek egymás ellen folytatott harcában azonban ez a kérdés csakhamar másodrangúvá lett, úgy hogy csak a XIX. század elején elevenítették fel újból a zsidók megtérítésének tervét. Társulatok alakultak Angol-, Német-, Franciaországban, Hollandban Belgiumban, Sveicban és az Egyesült-államokban erre a célra. A bibliából merítették bizonyítékot arra nézve, hogy a zsidók megtérítése keresztyéni kötelesség. Krisztus parancsaira is hivatkoznak, s idézik Pál apostol m ndását, ki különös jóindulattal viseltetett a zsidók iránt. Napjainkban már különösen az általános emberi szempontokat emlegetik, mert a történelem tanúsága szerint egy nép sem szenvedett annyit, mint éppen a zsidó nemzet. Szenved ma is, mert a napilapok közt egész sereg van, mely a zsidók elleni gyűlöletet előszere-tettel terjeszti. Idézik Vinet ama mondását is, hogy nem szabad közönyösöknek lenni azon faj iránt, melynek az Idvezítőt köszönhetjük. A felolvasó azzal a tanuságos conclusióval fejezte be előadását, hogy a zsidók megtérítése belátható időkbén nem lehetséges, s ennek bekövetkezését csak azon időpontra helyezi kilátásba, a mikor már az összes pogányok megtértek. Tehát szerinte ezért felesleges ez idő szerint a zsidók előtt Krisztusról prédikálni.

A vasárnap megünneplésének biztosítására népszerű liga alakult Franciaországban, mely nem annyira felolvasásokkal igyekszik a vasárnapi munkaszünetet biztosítani, mint inkább azzal, hogy gyárakban és mindenütt, a hol vasárnapi munka folyik, a munkaadók ellen tüntetéseket rendeztet, s ilyenformán sok helyen ki is esikarják a vasárnapi munkaszünetet. A népszerű liga működéséről időközönként közzétett jelentések szép eredményről számolnak be.

A francia szerzetesek, kiktől az állam a tanítás jogát elvette, sokfelé tesznek kísérletet arra nézve, hogy letelepedési jogot nyerjenek. Legújabbban az Amerikai Egyesült-államokat akarják boldogítani nevelési rendszerükkel. Mindent elkövetnek az amerikai katolikusok, hogy az Egyesült-államok iskoláit kezükbe kerítsék. Azonban ez nem sikerül, miért

is az amerikai klerikális sajtó nagy zajt csap és mindenféle rágalommal illeti a városi iskolákat, s mindazokat, melyekben nem szerzetesek és apácák tanítanak. Feltűnő, hogy éppúgy „istentelen iskolának” nevezik ezeket az iskolákat az amerikai klerikaliskok is, mint a francia klerikaliskok, ami arra enged következtetni, hogy a francia szerzetesek számára szeretnék előkészíteni a talajt.

B. 7.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Kongruaügy.** Az egyházkerületi pénztári hivatal ezen az úton ismételtelen kéri az érdekelt nt. lelkész urakat, hogy a kongrua-nyugta kiállításával s be- küldésével sziveskedjenek megvárni, míg a kellő fedezet s az utalványozó jegyzék a vallás és közoktatásügyi ministeriumtól leérkezik. A már is érkezni kezdő nyugták csak a munkát szaporítják s esetleg a téves összeg kitüntetésével a kifizetés menetét késleltetik.

— **Értesítés.** A nagyváradai ev. ref. leányinternátusban a jövő 1904/05. iskolai év folyamára leendő elhelyezés iránt a születési, iskolai, orvosi és újraelöltési bizonyítvánnyal szabályszerűen ellátott kérvények nagytiszteletű Sulyok István esperes címén f. 1904. aug. hó 1-ig nyújtandók be. A szervezési szabályzat értelmében felvehető azon növendékek, a kik tanulmányaikat vagy a községi polgári leányiskolában, vagy a róm. kath. tanítónő vagy óvónőképző intézetben végezni akarják. Az évnegyedes vagy ig. bizottsági engedéllyel havi rézletekben fizetendő ellátási díj, a tiszántúli ev. ref. lelkészek és tanítók gyermekei részére 300 kor. más társadalmi állású vagy más egyházkerületben lakó ev. ref. és ág. hitv. gyermekeknek 400 kor. s egyéb hitfelekezetűek pedig 500 kor. a melyhez kötelezett járuléka orvosi tiszteletdíj és mosatási költség fejében 30 kor. számítható. A nyelv- és zeneoktatás külön díjazást igényel. Megjegyeztetik, hogy a fentebb kitett határidőn túl történő jelentkezések csak abban az esetben vehetők figyelembe, ha a kellő létszám még el nem éretett. Megkeresésekre az igazgatónő készséggel ad felvilágosítást. Nagyvárad, 1904. jun. 30. *Az igazgató bizottság.*

— **Az álhittéítő viselt dolgai.** Restellem és szégyen pirja futja el arcomat, midőn nekem is jelenenem kell, hogy az a bizonyos „Molnár — amerikai misszionárius” — a la: szabósegéd — minket is becsapott körülbelől 40—50 korona erejéig. A szédelő éppen akkor lepott meg bennünket, midőn egy fontos tárgy felett presbyteri gyűlést tartottunk. A legnagyobb szemérmatlenséggel és páratlan jártassággal adta elő jövedele célját és pedig úgy, hogy pár buzdító szavaim után csak egy hullott markába a csengő és pengő ére. 5 koronától 1 koronáig minden jelen levő presbytert megpumpolt; sőt az egyház részéről is 5 koronát irtunk be a könyvébe. Több kérdést tettem fel előtte; kérdezősködtem az amerikai viszonyok után. A legnagyobb pontossággal felelt kérdéseimre. Kuthy Zoltánt, Kalassay Sándort, Harsányi Istvánt, Csutoros Eleket, mint jóbarátait emlegette. Megemlékezett a többi egyház

községekről és lelkészeiről. Azt hittük tényleg, hogy egy becsületes, jóra való, áldozatra kész emberrel állunk szemben, szívesen támogattuk nemes fáradozásában. Sőt midőn kiomlott fogait mutogatta, s panaszkodott arról, hogy minő viszontagságokon ment keresztül indiai missziói útjában, hol gyökerekkel táplálkozott csupán és napi járó földeket tett meg szomjan és éhségben két pupu tevéken; elpanaszolta, hogy ez minő fárasztó, minő költséges, és ő mégis visszamegy, folytatja a Krisztus egyháza érdekében megkezdett missziót: ez a panasz és szájalmas arca egészen megnyert bennünket és a legjobb szerencsekívánatokkal bocsátottuk útjára. . . . De a szédelő, a gonosz nem ment! Gyűlés után felkeresett ismét lakásomban, hogy adjak számára egy ajánló levelet, melyet, a városban gyűjteni akarván, felmutathasson. A városi kapitány engedélyt adott neki és mikor láttam több előkelő és tekintélyes esperes és lelkész hivatalos ajánló leveleit, bélyeggel ellátva és megerősítve: minden vonakodás nélkül ajánlottam én is a könyörületes szívek jóindulatába. Mennyit harásolt össze, különben tekintélyes számu és jó módu hívek között, fogalmam sincs róla. Ezt már nem jött bejelenteni. Tovább állott bucsuvétel nélkül. . . . Valóban restelünk a felültetés felett, hogy mások is okuljanak belőle, óvatosabbak legyenek az esetleg felbukkanó „Molnár misszionárius” szabó segéddel szemben, jónak láttam elpanaszolni esetemet. Nt. Révész Kálmán ur legközelebbi tudósításából úgy tetszik nekem, hogy ez a fráter előbb pápista atyánkfiait zsarolta, mint missziárius. Ezt abból következtetem, mert a nt. esperes ur „*brevet*” emberről emlékezik meg. Mig ide hozzánk a *danintula* érkezett, már „ref. misszionárius” lett szépen fejteendő és jól ápolt bajuszszal. Lévi, 1904. június 21. *Birih József* ref. lelkész.

— **A műveltség** foka szerint összehasonlítva Európa államait, arra a végeredményre jutunk, hogy a protestantizmus csakugyan a nagyobb szellemi felvilágosodással jár együtt. A belga socialista képviselő Vanderveide legközelebb a következő statisztikával bizonyította be ezt az állítást. Az irai olvasni nem tudók száma 1000 lakos között Németországban 07, Svédországban 08, Dániában 2, Sveciában 20, Németalföldön 23, Angolországban 37, Franciaországban 46, Belgiumban 101, Olaszországban 338, Oroszországban 617. A sor élén tehát a legnagyobb protestáns államok állanak, a legkatholikusabb országok pedig a sor végére kerülnek. Sveciában még az is megállapítható, hogy a protestáns kantonok a műveltség magasabb fokán állanak, mint a katolikus államok, hasonló észlelhető Belgiumban, ha a protestáns és katolikus vilékeket összehasonlítjuk.

— **Ajánlás.** Egy igen szegény, de jeles bizonyítványt nyert gymnasiumi tanuló, a ki a nyári szünidő alatt mostoha anyagi helyzete miatt nélkülözésnek van kitéve, ajánkozik I—III. gymn. tanuló mellé javító vagy pótvizsgára való készítésre korrepetitornak. Az eredménynyel biztató szolgálatteljesítés mellett egy szegény ifjú sorsán enyhít, a ki neki alkalmazást adhat. Utbaigazítással lapunk szerkesztősege készséggel szolgál.

— **Párisban** a husméréseknek nagypénteken való bezárását követelik a katolikusok azzal az indokolással, hogy a husfogyasztás ezen napon különben is évről-évre csökken, a mennyiben 1901-ben

nagypénteken 32,416 kgr. hust adtak el, 1902-ben 28,375 krgot, 1903-ban pedig csak 23,754 krgot. Ebből a katolikus sajtó azt a következtetést vonja, hogy a huszfogyasztásnak nagypénteken való csökkenése a katolikus hit ébredését jelenti. Annyi azonban bizonyos, hogy a fenti adat az ébredésnek nem egészen bizonyos jele és nagyon furcsa jelenség, a mikor már ilyen bizonyítékok is sokat nyomnak a latban.

— **Egyházkerületi világi tanácsbíró-választás.** Tudva van, hogy egyházkerületünkben lemondás folytán egy világi tanácsbírói szék megüresedett. Átalános volt az óhaj, hogy ebbe a székbe az a férfiú üljön be, ki ugys mint a hevesnagykunsági egyházmegye egykori érdemdu gondnoka, ugys mint társadalmi életünk megszese kimagasló vezéralakja, ugys mint áldozatkészségéről, puritán igaz kálvinista hitéről s egyházunk százados jogaihoz és alkotmányához való rendületlen ragaszkodásáról, jól ismert igaz jellem, eddig is mindig disze és büszkesége volt a mi kerületi közgyűlésünknek. Értjük néhai *Horthy Istvánt*. Kétségtelen, hogy ha ő itt nem hagy bennünket, most ennél a választásnál egyhangu egyetértéssel őt ültettük volna be abba az üresedésben levő egyházkerületi világi tanácsbírói székbe. De az isteni gondviselés másként akarta. Hirtelen elszólította őt közülünk s most a neki szánt örökség másra fog szállani. Tájékoztató végett már eddig is többen fordulván hozzánk, kijelentjük, hogy tudomásunk szerint eddigelé főként 2 nevet emlegetnek. Az egyik Hajduszoboszló kir. közjegyzője t. i. *Padrah Sándor*, ez a bibliás és egyházas életéről átalánosan ismert férfiú, kinek buzgósága előtt még ellenfelei is, — ha ugyan ilyenek vannak — kalaplevéve kell, hogy megálljanak s a ki már a legutóbbi választás alkalmával is sokaknak volt a jelöltje. Mi, a kik őt régóta, közvetlenül s szive szerint ismerjük s tanui vagyunk annak a lelkes munkásságnak, melyet ez a férfiú sokszor saját világi dolgainak háttérbe tolásával egyházi és iskolai ügyeinknek szentel, — csak örülni tudunk az ő jelölésének. Mellette emlegetik egyházi közéletünk egy másik ifju jeles tényezőjét is, t. i. *Mezőssy Bélát*. Ő is „dignus eo loco“ s ha netalán jelen alkalommal nem sikerülne is őt behoznunk, — hiszen a választás esélyeit előre senki sem számíthatja ki, — bizonyos, hogy már a legközelebbi alkalommal meg fogja méltó helyét kerületi közgyűlésünkön találni. Különben távol van tőlünk, hogy bárkit is befolyásolni akar-nánk. A választások szabadságának nálunk nincs őszintébb barátja. Mindenik egyháztanács szavazzon legjobb meggyőződése szerint; csak arra figyelvén, hogy a megválasztandó férfiú

hite szerint vallja az Urat s mint Lukács mondja: „*bizonyosága légyen az ő feltámadásának.*“ (Csel. 1. 22.)

— **X. Pius multjából.** Nagy emberek ki vannak téve annak, hogy mihelyst magas polera emelkedtek, mindenki nagy előszeretettel kutat ki minden olyan emléket, mely az illetőre vonatkozik és amely sok esetben az illető nagy férfiut nagyon is prózai oldalról jellemzi. Közönséges halandóknál ez még nem jelent valami nagy veszedelmet, mert hiszen azon senki sem botránkozik meg, hogy minden embernek vannak gyarlóságai. De egészen más elbírálás alá esik, ha Krisztus állítólagos földi helytartójáról van szó. Holmi gyarlóságok nagyon leszállítják arról a piedesztálról, melyre a bibornok-testület őt emelte. Nemde furcsán hangzik kissé, hogy „Krisztus földi helytartója“ szeretett sakkozni, sőt előszeretettel játszott egy bizonyos briscolo nevű kártyajátékot, mely az olaszoknál igen el van terjedve, s alig van pap, aki nem kedveli. Nevezett játékban minden a szerencsétől függ és bizony megtörtént, hogy X. Pius is sokat veszített és adósságainak törlesztésére adósságot volt kénytelen csinálni. Hasonló dolgokat Krisztusról nem jegyezték fel s bizonyára kellemetlen dolog, hogy „utódáról“ az élelmes újságírók ilyeneket is feljegyeznek, miből meggyőződhetik a közvélemény, hogy talán mégis óriási különbség van Krisztus és állítólagos helytartója közt.

— **Németajkú ifjak ajánlkozása.** Nagyszébenből néhány németajkú tanítóképezdész ifju csupán ellátásért a nyári szünidőre tanulók mellé ajánlkozik, kiket a német nyelvben, zenében (zongora és hegedű) oktatnának. Az ajánlkozó ifjaknak a magyar nyelv elsajátítása is célja. Az ajánlkozásra reflektálók közvetlenül Neugeboren Emil úrhoz, a Tageblatt szerkesztőjéhez forduljanak Nagyszébenben.

— **A vasárnapi munkaszünet érdekében** Franciaországban működő népszerű liga figyelmét minden társadalmi osztályra kiterjeszti. Legutóbb a katonák vasárnapi munkaszünetét akarja keresztül vinni, a mi ezen igen zaklatott embereknél valóban nagyon szükséges. A népszerű liga legközelebb körlevelet intézett a hadtestparancsnokságokhoz, melyben a katonák vasárnapi munkaszünete iránt való intézkedést kér. Olyanformán képezik el, hogy a katonák vasárnap minden kérelem nélkül szabadon rendelkezessenek idejökkel. A munkaszünet csak az örökre és büntetés alatt állókra nem terjedne ki. Tehát Franciaországban a társadalom, s első sorban az egyház fejt ki oly nagy tevékenységet a vasárnap megszentelése, s a munkaszünet tárgyában, a milyen buzgólkodást nálunk nem találunk, annak ellenére, hogy ez irányban már sok intézkedés történt.

— **Belgiumban** a protestántizmus aránylag elég gyorsan terjed. Bizonyosága ez annak, hogy az eszmét semmi erőszak meg nem semmisítheti. Pedig itt az üldözések oly mérveket öltöttek a XVI. XVII. században, amilyet sehol más országokban nem találunk. A spanyol fanatizmus, mely autodáffékkal és száműzéssel dolgozott, nagyon megritkította ugyan soraikat, de úgylátszik, hogy Belgiumban csak hivatalosan nem voltak protestánsok, de a hivek lelkében mégis éltek annak eszméi. A XVII. századi nagy üldözések előtt Belgium 3 milliónyi lakosságából körülbelül félmillió volt a protestáns. A nagy

üldözésekből oly kevés protestáns maradt meg, hogy még 1835-ben is csak 800 főnyi protestáns volt az egész országban. Amde azóta szabadabban lélegeznek, minek az lett a következménye, hogy jelenleg 15,000 főre tehető a belga protestánsok száma. Azonban ez a szám csak a belga eredetű protestánsokra vonatkozik, mert ezeken kívül még az anglikán s más felekezeteknek is vannak híveik, s ezekkel együtt körülbelül 40,000 főre tehető a Belgiumban élő összes protestánsok száma. Van összesen 60 papjuk, 37 egyházban s 30 helyen folyik az evangélizáció is.

— **Kuba szigetén**, mely a spanyol uralom alatt a spanyol fanatizmus miatt minden szabad szellemtől el volt zárva, a spanyol uralom megdőlésével a protestantizmus és a felvilágosodás eszméi kezdenek elterjedni. Eddig körülbelül 100 protestáns egyházközség van szervezve, 137 pappal, a hívek száma 2500 lehet. A hol csak a protestantizmus lábát megveti, akárcsak a reformáció korában, mindenütt iskolák keletkeznek. Már 51 mindennapi iskolát állítottak fel, melyekben 1200 tanuló van elhelyezve, 75 vasárnapi iskolában pedig 3450 tanuló fordul meg. Theologiai tanfolyamon 17 ifju van. Megindult tehát a nagy munka, mely Kuba szigetét a protestantizmus révén kiragadja a szellemi sötétségből, s a művelt társadalom tagjává teszi!

— **Az alkoholizmus** terjedése ellen Svájcban, a neuchateli kantonban erőyes intézkedéseket tettek. Az alkoholizmus elleni intézkedések csak úgy vezetnek tényleges eredményre, ha a hatóságok a társadalommal kezdet fogva munkálkodnak. Amde az államok kormányai azért vonakodnak a társadalom ilyen irányú törekvéseit pótolni, mert az államok az alkoholelles törekvéseknek anyagi kárát vallják. Fenkölt gondolkozásra vall mindenestre, ha bármelyik állam nem a rideg pénzügyi szempontokból kiindulva bírálja meg ezt a kérdést, hanem a társadalom jólétét tartja első sorban szemelőtt. Említett kantonban új vendéglő nyitása csak az állam engedélyével eszközölhető, a hatóságok pedig a vendéglők számának apasztására vannak utasítva. S mi történik nálunk? Még mi csak pénzügyi szempontból bíráljuk az alkoholelles mozgalmat, pedig úgy a népnomor, mint sok más erkölcsi szempont az ellenkezőt követelné.

— **Portugáliába**, a katholicizmus emez erős fészkebe is behatoltak a protestantizmus eszméi. Különösen Oportóban terjednek erősen az evangéliumi eszmék. Jelenleg 3 missió fáradozik az új eszmék terjesztésén, ezek közül két missió angolok kezén van. Az egész országban jelenleg 12 papjuk van, 14 templommal. Azonban ezenkívül 50 evangélista működik különböző helyeken. Az evangélistáknak sok evangélizáló terem áll rendelkezésükre. Van továbbá két havi lapjuk és 10 különféle egyházi egyesületük. Így veti meg a lábát a protestantizmus lassanként olyan helyeken is, a hol még nem régen mutatkozni sem mertek az evangéliom terjesztői.

— **Jeruzsálem** városát a st.-louisi kiállításon kicsinyített alakban természetben kiábrázolva fogják bemutatni. Jeruzsálem területe jelenleg 84 hektár, ennek kicsinyített alakja 45 hektár területen fogja ábrázolni a nevezetesebb épületeket és más helyiségeket és így a valódi terjedelemmel szemben huszszorosan kicsinyítve lesz látható. Természetes, hogy a város kiábrázolása a keresztyénség szempontjából

birván első rangú érdekességgel, kiváló gonddal fogják kiábrázolni a Szent sir templomát. Növelni fogja ezen terv érdekességét az a körülmény, hogy Jeruzsálem városának különböző rendű és foglalkozású lakosságából mintegy 1000 lakost fognak áttelepíteni a kiállítás területére, s ezek a kiállítási területen állandóan folytatni fogják otthoni foglalkozásaikat.

— **Olaszországban** az angol bibliatársaság nagy érdemeket szerzett a protestantizmus terjesztése körül. Működését 1808-ban kezdte. Egyelőre igen szűk keretben mozgott. Siciliából indult ki a tevékenység, s onnan terjedt el a félszigetre. Az első ügynökséget csak 1860-ban sikerült a társaságnak felállítani Olaszországban. A pápák nagy politikai hatalma miatt a biblia árusítás sok nehézséggel ütközött és csak 1870. óta folyik a biblia elárúsítása teljes szabadsággal. A legközelebb Rómában tartott congressuson konstataáltak, hogy az angol bibliatársaság fennállása óta Olaszországban 3.500.000 példányt adott el a bibliából.

— **Németországban** a felekezetek közt nagy mozgalom van. Katholikusok úgy mint protestánsok vitatják, hogy az ő felekezetök hódít és gyarapodik. Azonban minden híresztelés dacára is a valóság az, hogy a korszellem ez idő szerint a protestantizmusnak kedvez, nem úgy mint nálunk magyaroknál. Ugyanis 1902-ben a régi porosz tartományokban 4273 katolikus tért át a protestáns vallásra, s ezzel szemben csak 377 protestáns lett katolikussá. Szászországban 1903-ban 445 egyén lett protestáns, s csak 20 lett katolikussá. Szászországban különösen hozzájárult a protestantizmus terjedéséhez az a körülmény, hogy a jezsuitatörvény eltörlését még a józan katolikusok is elítélvén, azzal fejezték ki a jezsuiták elleni gyűlöletüket, hogy protestánsokká lettek. Würtembergben 667 vegyes házasságot kötöttek meg a protestáns templomokban, s csak 24-et a katolikus templomban. Még az 1902-ik évben 700 vegyes házasságot kötöttek meg a protestáns, s 278-at a katolikus templomban. Hiába hirdetik tehát a német ultramontán lapok, hogy Luther országa a katholicizmusra tér, mert a hiteles tények éppen az ellenkezőjét bizonyítják.

— **A zsidók** keresztyénségre térítése nehéz feladat. A pogányok közt gyorsabban terjed a keresztyénség. Pedig a zsidók a keresztyénség közepette nehezen tarthatnák fenn magukat, ha vallásukhoz szívósan nem ragaszkodnának. Franciaországban külön evangélizáló társaság tűzte ki feladatául az evangéliumnak a zsidók közt való terjesztését. Munkájuk azonban kevés eredménnyel jár. Nemcsak Franciaországban megy nehezen a zsidók megtérítése, hanem az egész világon. Egy adat szerint az egész világon körülbelül 500 missionárius működik a zsidók evangélizációján s mégis a XIX-ik század lefolyása alatt mindössze 240.000 zsidó tért át, vagyis évenként csak 2400 zsidót tudtak az egész világon megnyerni az evangéliom számára. Ime ez kevés kilátás a zsidók megtérítésére, s erős remény a zsidó vallás hosszú életére.

— **Az ó-katholikusok** Németországban nem oly kevesen vannak, mint a hogy az ultramontán lapok enyhíteni szeretnék. Az első ó-katholikus püspökséget 1873-ban állították fel, s ugyan akkor 34 papja volt ennek a felekezetnek. Azóta a katholicus egyházból 70 pap lépett ki azzal a szándék-

kal, hogy az ó-katholikusokhoz csatlakozik. Jelenleg 63 papjok van. Jelentékeny alappal rendelkeznek a theologiai tudományok tanítására és más jótékony intézményekre. Arvaházuk is van. Miután az ó-katholikus egyház a védelem stádiumán túl van, most már arra törekszik, hogy belső munkáját mélyebbé tegye.

Tartalomjegyzék: A törvénytervezet. Dr. Baltazár Dezső. — Az új közoktatási törvény és a református iskolák. Sinka Lajos. — Válasz az „Észrevételek”-re. a + x. — Irodalom. — Külföld: Francia egyházi szemle. R. J. — Külföldiek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat,

a hódmezővásárhelyi ref. egyházi káplán-ságra. Évi díja 1600 korona és magánosnak két szobás lakás, nősnek 400 kor. lakáspénz, s a régebbi lelkészek szivességéből és csak az ő hivatali idejük alatt az anyakönyvi jövedelem 10%-a. Kötelessége az ó-templom mellett a rendes lelkészszel, kinek teljesen a felügyelete alá tartozik, hetenként felváltva végezni a lelkészi teendőket; ezeken kívül az egyház anyakönyveinek vezetése s ennek minden teendője. A hivatal állandó, de a választás 3 évre szól. Megválasztott ez állását csak 3 havi felmondás mellett hagyhatja el. Pályázhatnak ev. ref. lelkészi képesítéssel bírók. Pályázni kívánók felhivatnak, hogy pályázataik beadása előtt lelkész-elnökünktől kérjék el az idevonatkozó jegyzőkönyvi számot, mely ez állás kötelességeit részletesen megismerteti. A pályázati kérvények keresztlevelemmel, lelkészi oklevéllel, szolgálati és egészségi bizonyítvánnyal felszerelten alólírolthoz adandók be f. é. július 25-ig. Az állomás f. é. okt. 1-én foglalandó el.

Hódmezővásárhely, 1904. jun. 20.

Pap Imre
lelkész-elnök.

Pályásat

az öcsödi ev. ref. egyházban nyugdíjba menés folytán megüresedett önálló organista-kántori állomásra.

I. Javadalom.

1. Készpénz: 500 korona, mely évnegyedes részletekben az egyház pénztárából előre fizettetik.

2. Kisajátított földek utáni 578 kor. 8 filér tőke takarékpénztári kamatja.

3. ¼ telek szántó föld, mely járandóságai-val együtt 16 katasztrális hold és 809 □ öl. Ennek adóját és közterheit az egyház fizeti.

4. Temetési stóla az egyházkerület által meghatározott mód szerint. Énekszóstól 1 (egy) kor., papostól 2 (kettő) korona.

5. Szabad lakás melléképületekkel s kerttel.

II. Kötelesség.

1. Temetéseknél, isteniszteletnél minden kántori teendő végzése.

2. A IV, V, VI. fú osztályokban hetenként 2 órán ének és kottaismeret tanítása.

3. Dalárda szervezése, tanítása, vezetése. A megválasztott a békésbányai ev. ref. egyházmegyei nyugdíjintézetnek kötelezett tagja. Pályázati határidő 1904. július 24. A pályázni kívánók orgona- és ének-próbara 1904. július 31. d. e. 10 órára megjelenni tartoznak. A próba után a választás nyomában megejtetik. A próba-éneklésen megjelent pályázók közül a legkitünőbbnek minősített 3 (három) egyén fejéenként 20 20 korona utazási költséget kap. Az állomás f. év október 1-én elfoglalandó.

Kellőleg felszerelt kérvények alulírott lelkész-elnökhöz küldendők.

Öcsöd, (Békés m.) 1904. június 29.

Csapó Péter,
ref. lelkész-elnök.

Éppen most jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Vasárnapi, ünnepi és alkalmi
imádságok.

Ára füzve 4 korona, vászonkötésben 6 korona.

Tartalmaz:

114 vasárnapi, 48 ünnepi, 32 évszaki,
14 rendkívüli, 4 bűnbánati, 4 Urva-
csora, 6 betegségben mondandó
összesen kétszáznál több imádságot.

Megrendelhető:

László Albert és Társa

(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

könyvkereskedésében

DEBRECENBEN.

